

Λογικές πλάνες

Πρόκειται για μεθοδολογικά εργαλεία στη σκέψη, τα οποία φαίνονται ορθά αλλά καταλήγουν σε εσφαλμένα ευρησθήματα.

A. ad hominem επιχείρημα (Γνωστό και ως argumentum ad hominem)

Αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες λογικές πλάνες. Σας ad hominem πλάνες ανά να αξιολογούμε ένα επιχείρημα, στρεφόμεστε εναντίον (ad) του ανθρώπου (hominem) που το εκφέρει/το διατυπώνει (εναντίον του πρόσωπου).

Αντί δηλαδή να κριτικάρει κάποιος τα επιχειρήματα ή τις απόψεις του ατόμου με το οποίο διαλέχεται, κάνει κριτική στο άτομο καθαυτό, ισχυριζόμενος ότι με αυτόν τον τρόπο έκρινε και το επιχείρημά του.

Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι αποκαλείται το άτομο που επιχειρηματολογεί «βλάκας» αλλά ότι χρησιμοποιείται κάποια αδυναμία του, για να υπονοηθεί και αδυναμία του επιχειρήματός του.

Π.χ.

- Νομίζω ότι η Νόλβο φτιάχνει πολύ καλά αυτοκίνητα.
- Φυσικά και θα έλεγχες αυτά! Είμαι από τη Σουηδία.

Π.χ. σύμφωνα με τον Αριστοτέλη

Ο Α ισχυρίζεται το Β;

Ο Α είναι αφιλοβητήσιμος, άρα ο ισχυρισμός Β είναι εσφαλμένος.

Π.Χ.

Ο κ. Χ. υποστηρίζει ότι πρέπει η Ελλάδα να μείνει στην Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Ένωση) πάση θυσία.

Η γνώμη του δεν έχει καμία αξία, γιατί είναι γνωστός αλκοολικός που δεν ξέρει τι λέει.

Προσεχή! Το να προβάλει κάποιος κάποιον άλλο κατά τη διάρκεια μιας κατά τα άλλα λογικής συζήτησης, δεν αποτελεί κατ' ανάγκη πλάνη ad hominem.

Σ.Σ.: Η πλάνη ad hominem είναι αποτελεσματική ρητορική τεχνική και χρησιμοποιείται συχνά παρά το ότι είναι εφραλμένη και επιπλέον στερείται λεπτότητας.

Επίσης, φανερώνει αδυναμία $\rightarrow$ επιχειρηματολογίας
διαλεκτικής ικανότητας

Σ.Σ.: Είναι σίγουρα λάθος να κρίνουμε ένα επιχείρημα με βάση τις προσωπικές αδυναμίες, τις αδυναμίες του χαρακτήρα αυτού που το λέει.
Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις το ποιος λέει κάτι έχει σημασία. Εάν κάποιος είναι π.χ. αχράρματος και υποστηρίζει ότι η θεωρία της σχετικότητας δεν είναι σωστή, έχουμε λόγους να αμφισβητήσουμε αν αυτό που λέει ενόσταει, χωρίς να εξετάσουμε την ουσία του επιχειρήματός του.

3

Β. Αντίστροφο ad hominem / Προσφυγή στην αυθεντία

Ο αντίστροφος τύπος της ad hominem πλάνης ονομάζεται προσφυγή στην αυθεντία.

Συνίσταται στον ισχυρισμό ότι το επιχείρημα κάποιου είναι ορθό και/ή ότι κάθε επιχειρηματολογία του θα είναι ορθή, αποκλειστικά και μόνο επειδή το άτομο διαθέτει χαρακτηριστικά που το καθιστούν αξιόπιστα ή αυθεντία και όχι γιατί τα επιχειρήματά του είναι ισχυρά/ορθά.

Λαμβάνει την εξής μορφή:

Ο Α ισχυρίζεται το Β.

(Ο Γ έχει ισχυριστεί το Α ή το έχει υπονοήσει).

Ο Α έχει κάποιο ελκυστικό προσόν/χαρακτηριστικό (ως προς το οποίο ο Γ υστερεί).

Άρα, ο ισχυρισμός Β είναι αληθής.

(Υπονοείται ότι ο ισχυρισμός Α του Γ είναι ψευδής).

Πιο απλά :

Ο Α υποστηρίζει το Χ.

Ο Α είναι αυθεντία και ως εκ τούτου έχει δίκιο.

Επομένως το Χ ισχύει.

Σ.Σ.: Σε πολλές περιπτώσεις είναι αρκετά δύσκολη η αποκάλυψη του εφάλατος, ειδικά αν το κύρος του προσώπου στο οποίο γίνεται επίκληση προέρχεται από τον ίδιο «χώρο» με εκείνον που αγαπώσεται στο κεντρικό ζήτημα ευχέλπης ή διατριβής.

Π.Χ.

Ο Αίνόταιν πίστεύει ότι η μακαρονάδα πρέπει να τρώγεται μόνο με τυρί. Όλοι μας γνωρίζουμε ότι ο Αίνόταιν ήταν από τους σημαντικότερους φυσικούς και επομένως γνώριζε τη φύση καλύτερα από τους υπόλοιπους. Άρα, η μακαρονάδα πρέπει να τρώγεται μόνο με τυρί. (!)

Π.Χ.

Επειδή ο Μότσαρτ ήταν κορυφαίος μουσικός, δηλαδή άνθρωπος με υψηλές πνευματικές ικανότητες, θα μπορούσε να φτιάξει έναν πύραυλο και να ταξιδέψει στη βελήνη από τότε ακόμα, αν το ήθελε. (!)

Σ.Σ.: Δεν αποτελεί, βέβαια, η κάθε αναφορά σε «ειδικό» το εφάλα της «επίκλησης στην αυθεντία», εφόσον η στοιχειοθέτηση του ισχυρισμού δεν γίνεται με βάση το πρόσωπο αλλά με βάση τη συλλογιστική του.

Π.Χ.

- Ο Πυθαγόρας απέδειξε ότι το γνωστό θεώρημα ισχύει.
(επιβεβαιώνει την αποδεικτική διαδικασία)
- Το θεώρημα ισχύει, επειδή το ισχυρίστηκε ο Πυθαγόρας.
(εστιάζει στο πρόσωπο του Πυθαγόρα)

Γ. Επιχείρημα ad populum

Το εύρημα της αχέλης είναι μια λογική πλάνη, κατά την οποία επιχειρείται να αποδειχθεί η αλήθεια ενός ισχυριμένου με βάση το ότι πολλοί άνθρωποι το αποδέχονται ήδη ως αληθινό.

Αυτή η πλάνη είναι γνωστή και ως:

«προφυγή στις μάζες»

«προφυγή στην πλειοψηφία»

«προφυγή στην ομοφωνία»

«argumentum ad populum» (=επιχείρημα του λαού).

Ο μηχανισμός αυτής της πλάνης είναι παρόμοιος με τον μηχανισμό της «προφυγής στην αυθεντία».

Είναι ελκυστικό, γιατί αναφέρεται στο λαϊκό συναίσθημα και την ιδέα της δημοκρατίας, στην οποία η πλειοψηφία είναι πάντα σωστή.

Παραδείγματα εντοπίζονται καθημερινά στην τηλεόραση, κυρίως στη διαφημιστική βιομηχανία.

Πολλές φορές το εκμεταλλεύονται κάποιοι για διασπορά ύποπτων πεποιθήσεων, πολιτικών ιδεολογιών, προκαταλήψεων κ.ά.

Δ. Εβουλευμένη γενίκευση

Βεβιασμένη γενίκευση. Ονομάζεται η λογική πλάνη που υφίσταται, όταν εξαχεται ένα γενικό συμπέρασμα, το οποίο βασίζεται σε ανεπαρκή αποδεικτικά στοιχεία.

Συνήθως αφορά στατιστικά αποτελέσματα, τα οποία εξαχονται από μια μικρή ομάδα ατόμων που δεν απηροσωπεί επαρκώς το σύνολο του πληθυσμού.

Π.Χ.

Ένα άτομο περνώντας με το αυτοκίνητό του από μια μικρή πόλη Χ, βλέπει 10 άτομα, τα οποία είναι όλα παιδιά.

Γυρνώντας στην πόλη του αναφέρει ότι στην πόλη Χ δεν μένουν ενήλικες.

Π.Χ.

Τουρίστας στην Ελλάδα υπερχρεώνεται από έναν εδτιάτορα σε τουριστικό μέρος και συμπεραίνει ότι όλοι οι Έλληνες είναι κλέφτες.

(Σ.Σ. «Ράθυνη επαγωγή»)

Η αντίθετη πλάνη της «εβουλευμένης (βεβιασμένης) γενίκευσης» καλείται «ράθυνη επαγωγή», κατά την οποία το λογικό συμπέρασμα ενός επαγωγικού επιχειρήματος δε γίνεται αποδεκτό, συνήθως σαν μια εσφαλμένη.

Ε. Ψευδές δίλημμα

Αυτή η πλάνη είναι γνωστή και ως:

«ψευδής διχοτόμηση»

«πλάνη των άκρων»

«άσπρο ή μαύρο» έκκετακό

«ψευδής διάτρεψη»

«πλάνη είτε/είτε»

«πλάνη της διακλάδωσης»

Υφίσταται, όταν δημιουργείται η εντύπωση ότι δύο απόψεις, εναλλακτική ή μία της άλλης, αποτελούν τις μοναδικές επιλογές, ενώ στην πραγματικότητα υπάρχει τουλάχιστον μία ακόμα επιλογή, η οποία όμως δε γίνεται γνωστή.

Οι δύο εναλλακτικές συχνά αποτελούν τα ακραία όρια του φάσματος.

ΣΤ. Προβυχή στην άγνοια

Λέγεται και: *argumentum ad ignorantiam*.

Είναι η λογική πλάνη κατά την οποία μία πρόταση θεωρείται αληθής ή ψευδής λόγω έλλειψης απόδειξης ή στοιχείων.

Ζ. Λήψη του ζητούμενου / φαύλος κύκλος

Αυτή η λογική πλάνη λέγεται επίσης και :
πλάνη petitio principii

Στα επιχειρήματα στα οποία εμφανίζεται αυτή η πλάνη, όσα λέει το συμπέρασμα έχουν ήδη προϋποθέσει στις προκείμενες, οπότε δεν χρειαζόμαστε επιχείρημα, για να αποδείξουμε πως ό,τι λέει το συμπέρασμα είναι βωτό. Το έχουμε ήδη υποθέσει.

Βέβαια, σε κάθε έγκυρο επιχείρημα όσα βρίσκονται στο συμπέρασμα, βρίσκονται ήδη στις προκείμενες αλλά με έναν τρόπο, ο οποίος δεν επαναλαμβάνει το συμπέρασμα (όπως συμβαίνει με την πλάνη της λήψης του ζητούμενου).

Δηλαδή στα επιχειρήματα όπου γίνεται λήψη του ζητούμενου δεν χρειάζεται να προκορίσουμε προκείμενες, για να στηρίξουμε το συμπέρασμα, γιατί ό,τι λέει το συμπέρασμα, το έχουμε ήδη υποθέσει ως γνωστό.

Η πιο απλή περίπτωση λήψης του ζητούμενου είναι να έχουμε ένα επιχείρημα, όπως το παρακάτω:

«Επειδή ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος, ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος».

Εδώ η λήψη του ζητούμενου είναι προφανής.

Αν όμως πω ότι «Ο κ. Χ είναι πολύ καλός δάσκαλος, γιατί είναι εξαιρετικός εκπαιδευτικός», έχω και πάλι υποθέσει στην πλάνη της λήψης του ζητούμενου αλλά με λίγο πιο συγκαλυμμένο τρόπο.

Κλασικό παράδειγμα επιχειρήματος, στο οποίο έχουμε λήψη του ζητούμενου είναι το εξής:

«Ο Θεός υπάρχει, διότι το λέει η Βίβλος, την οποία πρέπει να πιστεύουμε, διότι περιέχει τον λόγο του Θεού»